

Ægteparret Barbara og Verner Sønderby sammen med tre af parrets fem børn: Maren, Bertha og Bjarne Sønderby. At passe gederne og produktudvikle mælken til økologiske gedeoste er hele familiens projekt.

PORTRÆT

Familieprojektet – fra jord til bord

MEJERI: I mange år drømte familien Sønderby, og ikke mindst Barbara Sønderby, om at producere økologisk gedemælk. For to år siden blev denne drøm realiseret, og sammen har familien nu opbygget eget ostemejeri og en besætning på 144 økologiske malkegeder og 120 kid i staldene på gården Øselund ved Varde

Tekst og foto: Irene Brandt

- Vi er ikke sat i verden for at få folk til at drikke gedemælk; men gedemælk har andre kvaliteter end mælk fra køer – og så er geder altså sjovere at passe.

Det er Verner Sønderby, der fører ordet, men samtidig understreger han, at alt det med at lave gedeost er ægtefællen, Barbaras, projekt.

- Nej, det er familiens projekt, protesterer Barbara Sønderby, og de næste par timer i familiens selskab viser, at hun nok er den af de to, der er tættest på sandheden. For nok er Barbara Sønderby primus motor i det lille enmandsmikrogårdmejeri og dén i familien, der i dag har den største faglige viden om produktion af gedeost, men hele familien tager engageret del i projektet.

Vi er startet med en kop kaffe ved spisebordet i køkkenet. To af parrets fem børn, døtrene Bertha og Maren, er med ved bordet, og jeg, der ellers aldrig drikker mælk, har taget imod et glas af husets stolthed: frisk, økologisk gedemælk, som til min store overraskelse smager af mælk!

Maren og Bertha holder meget af Barbara Sønderbys gedeoste, og de har, sammen med resten af familien, et stort medansvar for det færdige resultat:

- Børnene er gode kritikere. De svarer ærligt, når de prøvesmager mine eksperimenter, fortæller Barbara Sønderby, som blandt andet har googlet sig frem til de opskrifter, hun eksperimenterede med i køkkenet, men også har deltaget i forskellige ostefremstillingskurser i Tyskland, indtil mikrogårdmejeriet blev stablet på benene.

Senere på dagen får jeg serveret prøver på to af Øselund Gedeosters faste skæreoste – en mild og en lagret version som begge har den karakteristiske gedeostesmag, jeg kender fra tilsvarende franske og hollandske gedeoste – fordelene ved ostene på bordet foran mig er, at de er danske, økologiske og håndlavede gourmetoste.

Fra konventionel gris til økologisk ged

I gårdens stalde var der indtil for et par år siden konventionelt griseproduktion, men arbejdet med grisene var ikke sundt for Verner Sønderby, der begyndte at hoste, og til sidst

hostede i et omfang, der gjorde en ende på at have egne søer. Søerne blev sat ud, og i stedet var det planen at købe smågrise og fodre dem op til slagtning; men med slagtepriser på 800 kr. og indkøbspriser på omkring 500 kr. for en pattegris, var der ikke udsigt til, at der nogensinde kunne komme en forretning ud af planerne, som derfor aldrig blev gennemført.

- Så trak Barbara jo sin gamle drøm om at holde økologiske geder og producere fra jord til bord op af hatten, for som hun sagde 'nu er der da plads i staldene til gederne.', fortæller Verner Sønderby.

Efter flere studieture til Holland og Barbara Sønderbys fødeland, Tyskland, besluttede familien sig for at købe 120 voksne malkegeder af racen 'Saanen' i Holland, og 20. oktober 2011 ankom gårdens nye besætning.

- Gederne var ikke økologiske, da vi fik dem, for det er der ikke mange besætninger i Holland, der er, men der er mange gedebesætninger i Holland, og i de største er der 7.500 geder. De geder, vi købte i Holland, er i dag syv år gamle, og de giver stadig en høj ydelse, fortæller Barbara Sønderby, og Verner Sønderby supplerer:

- Da vi fik gederne, vidste de ikke umiddelbart, hvad de skulle stille op med græsset, når vi satte dem på græs. Men efter et stykke tid, begyndte de gamle geder at græsse, og i dag kan det ikke ses, at gederne ikke var vant til at komme på græs.

Lowcost

Familien Sønderby har valgt at tage overgangen fra konventionelle svin til økologisk gedemælkproduktion i små skridt. Opkøb af to nabogårde, hvoraf den ene var økologisk drevet, hvorfra der kunne leveres økologisk græsning og foder fra dag ét, var begyndelsen til at realisere familiens drøm om at producere mad fra jord til bord.

- Vores fremtidsplaner er, at alt på gården bliver drevet økologisk, men lige nu tager vi et skridt ad gangen, så vi ikke satser alt på ét brædt men beholder begge ben på jorden, mens vi lærer at passe dyrene og jorden økologisk.

Familien har egenhændigt bygget staldene om til en 2x24 side-by-side malkestald og løsdriftstalder til gederne, som - så snart vejret tillader det om foråret og resten af sommeren - har fri adgang til græsmarkerne hele døgnet. Derudover har familien også selv bygget mejeri, modningsrum og lagerrum til forædling af gårdens mælk.

Økologi & Erhverv besøger Øselund i begyndelsen af juli, hvor sidste hånd er ved at blive lagt på de nye lokaler, som fremover skal danne rammen om Barbara Sønderbys arbejde som mejerist. Her skal der produceres faste skæreoste og feta-oste.

- Vi har undervejs betalt dumme lærepenge, og udfordringerne har været mange. Vi vidste, vi kan passe dyr; men vi havde ikke megen viden om at holde økologiske geder, da vi startede. Bygningen af

et mikrogårdmejeri var heller ikke uden udfordringer, konstaterer Verner Sønderby.

Et skridt ad gangen

Investeringerne på gården foretages i et tempo, som ikke truer familiens økonomi alt for voldsomt, hvis noget skulle gå galt undervejs.

- Da vi startede, fik vi at vide, at vi skulle have mindst 500 malkegeder for at kunne leve af det. Men heldigvis holdt Barbara fast i, at vi skulle starte med færre dyr, og det er vi glade for i dag, siger Verner Sønderby.

De første aftaler med forhandlere er på plads, så familien ser lyst på fremtiden for det lille mejeri.

- INCO begynder at aftage vores oste til efteråret, og vi har fået en aftale med restaurant Hr. Skov i Blåvand, som også gerne vil have vores oste i sit sortiment, fortæller Barbara Sønderby.

Senere fortæller hun, at familien faktisk har endnu flere projekter på vej på gården.

- Da vi overtog den økologiske nabogård, købte vi også den stambogsførte, økologiske herefordkvægbesætning, som siden er udvidet fra syv til 16 køer. Herefordkvæget supplerer gederne godt, for gederne er kræsne, og meget af det grovere foder ville gå til spilde, hvis ikke vi havde køerne, som med glæde æder sig igennem gedernes levninger, siger Barbara Sønderby.

- Vi drømmer om at sælge det økologiske Herefordkød vakuump-

Gedeostemejeriet på Øselund var næsten klar til indvielse i begyndelsen af juli, da Økologi & Erhverv besøgte Barbara og Verner Sønderby.

pakket sammen med vores økologiske gourmetgedeoste ved stald-døren, når overskudet til at åbne en gårdbutik viser sig. Det vil være en meget stor tilfredsstillelse, hvis vi kan følge vores produkter helt ud til forbrugerne; men vi vil ikke have gårdbutik i traditionel forstand med supplerende varer. Det skal blot være vores egne produkter, fortæller hun.

Kontrol og konkurrence

Verner Sønderby lægger ikke skjul på, at han er fuld af beundring for sin kones resultater som autodidakt mejerist:

- Barbara har fået solgt sine første oste til grossister og restauranter, men på trods af de gode resultater som osteproducent er der også visse store irritationsmomenter. Barbara har deltaget på kurser

i Tyskland, hvor hun har finpudset sin ostefremstilling; men når hun på disse kurser fortæller om den danske veterinærkontrols krav, tror de fleste ikke umiddelbart på, at bureaukratiet på nogle punkter er værre i Danmark end i resten af EU. Foruden en hel række forskellige mælke- og osteprøver, som jævnligt skal indsendes til kontrol i Danmark, er også forarbejdningsprocessen af mælken mere tidskrævende og dyrere end i for eksempel Tyskland, hvor mælken ikke behøver at blive pasteuriseret. Det virker konkurrenceforvridende, siger Verner.

- Hvis vi havde vidst, at vi gennem hele forløbet altid skulle gå op ad bakke, ville vi sandsynligvis ikke være startet med projektet, er ægteparret enige om.

FAKTABOKS:

- ▶ Øselunds økologiske geder er på græs hele sommeren. Men de er ikke så robuste og trækker helst ind i stalden i regn- og blæsevejr.
- ▶ Gederne malkes to gange i døgnet i malkerummet med plads til 48 geder ad gangen. Første gang ved fem-tiden om morgenen og anden gang sidst på eftermiddagen.
- ▶ Sammenlignet med køer er geder kræsne. De foretrækker urter frem for græs og kløver. Blade fra buske og træer er de ligeledes meget glade for. Øselunds geder græsser på marker tilsået med specielle økologiske frøblandinger med højt urteindhold. Ud over afgræsningen høster Verner og Barbara Sønderby græsensilage tre-fire gange på en sæson.
- ▶ Til gården hører 220 ha jord, hvoraf 60 ha er økologiske, mens flere hektar er under omlægning.
- ▶ Øselunds geder får kid fra januar til april. Fra august går malkegederne sammen med bukkene, hvorefter de malkes indtil medio november, hvor de goldes. De nyfødte kid får lov at die hos moderdyret i 7-8 uger, samtidig med at moderdyrene malkes.

Organisk gødning udnyttes for dårligt

Der er stor variation i udnyttelsen af organisk gødning, men efterafgrøder og grøngødning har flere roller i sædskiftet

Den biologiske kvælstoffiksering er motoren i økologiske sædskifter. Kløvergræsmarkerne på kvægbrugene bidrager med massiv opbygning af kvælstof i jordens organiske pulje, som også forsyner de efterfølgende afgrøder med kvælstof. Den frigivne kvælstofmængde kan dog være så stor, at afgrøderne vanskeligt kan udnytte den. Det øger risikoen for tab ved kvælstofudvaskning.

Også i planteavlssædskifter spiller kvælstoffikseringen en væsentlig rolle. I forsøg med økologiske sædskifter på tre forsøgsstationer fandt vi, at den gennemsnitlige årlige fiksering i sædskiftet varierede mellem 24 og 94 kg N/ha afhængig af sædskifte og

forsøgssted. Den største fiksering blev opnået i et sædskifte med ét ud af fire år med helårsgrøngødning af kløvergræs, hvor fikseringen i sædskiftet varierede mellem 56 og 94 kg N/ha.

Vi inddrog også kvælstoffikserende efterafgrøder i sædskiftet. Disse kunne, på tværs af sædskiftet, øge den gennemsnitlige årlige fiksering med op til 20 kg N/ha. Kvælstoffikseringen i efterafgrøderne er dog meget afhængig af, hvor tidligt og godt efterafgrøderne etableres. Dette kan især prioriteres gennem tidlig høst, så der bliver tid og plads til vækst af efterafgrøden.

Udnyt kvælstoffet bedre

Vores analyser af data fra forsøgene med de økologiske sædskifter viser, at kvælstofudnyttelsen af organisk materiale, tilført jorden, kun er på 20 pct. Det betyder, at kun 20 pct. af den kvælstofmængde, som vi tilfører jorden i organisk stof, høstes i afgrøder-

ne - i vores tilfælde især i korn og kartofler. Dog var udnyttelsen omkring 35 pct. for kvælstof nedmuldet i efterafgrøder, som jo bidrager direkte til kvælstofforsyningen af den efterfølgende vårafgrøde. I modsætning hertil lå udnyttelsen af det mineralske kvælstof (ammonium) i husdyrgødningen på omkring 50 pct.

Det betyder i praksis, at man kan opnå større udbytter i korn og andre kvælstofkrævende afgrøder, hvis noget af det organiske gødning kommer på mineralsk form, og dermed blive lettere tilgængeligt for planterne i foråret. Dette bliver i særlig grad en udfordring med den planlagte udfasning af konventionel husdyrgødning, der jo ofte udmærker sig ved en forholdsvis høj andel mineralsk kvælstof. I praksis vil dette kunne løses gennem høst af grøngødninger og efterafgrøder til biogas - og dermed konvertering til en gødning med et højere indhold af mineralsk kvælstof.

Nyt fra
Internationalt Center
for forskning i
Økologisk Jordbrug
og Fødevarsystemer

Af: Jørgen E. Olesen, professor ved Institut for Agroøkologi, Aarhus Universitet

Hvad med ukrudtet?

Ukrudt kan især i planteavlssædskifter udgøre lige så stor en udfordring som at skaffe gødning nok. Denne udfordring bliver ikke mindre, hvis problemerne med rodukrudt bliver så store, at man skal gennemføre adskillige stubharvninger i efteråret. Det vil nemlig forsinke eller hindre etableringen af efterafgrøder, hvorved en del af sædskiftets motor sættes i stå.

En kraftigt voksende grøngød-

ningsafgrøde (lucerne eller kløvergræs), der afhugges flere gange i løbet af vækstsæsonen, vil i væsentlig grad kunne mindske rodukrudet. Samtidig sikres en betydelig kvælstoffiksering, som dog på plantebrug bedst udnyttes gennem et biogasanlæg eller ved bytte med gødning fra kvægbrug.